
Ta naše dechovka česká

aneb o tom otloukánkovi trochu jinak (2. díl)

Pokračování článku Aleše Sigmunda z čísla 4/2017, který přináší svůj pohled na typicky český, trvale oblíbený a úspěšný žánr.

PŘIPRAVIL: ALEŠ SIGMUND

DECHOVKA U NÁS A JINDE

Ve světě je dechová hudba provozována převážně beze zpěvu, také v různých velkých formacích a některé mají předepsaná nástrojová obsazení – např. brass band. Oblíbené bývají pochodové obrazové show – soutěže na stadionech –, hrají třeba při jízdě na kolech, jde o spojení hudby a velkoplošné podívané. Svět dechové hudby kolem dokola zeměkoule je velmi rozmanitý, ale většinou se jedná o hudbu orchestrální.

U nás se dechové skladby beze zpěvu také hrají, ale mnohem méně. Zdejší publikum chce prostě zpěv. Vyprávěl mi kdysi Jiří Helán, jak přijeli hrát do Rakouska kousek za moravskou hranici, a spustili tedy svůj běžný repertoár, leč za chvíli se k nim přihnál pořadatel a prosil je, ať jen hrají a nezpívají. Naše sousední národy zpěv k dechovce až tak nepotřebují, více vnímají melodiku, styl, instrumentaci a výkony hudebníků. U nás by to tak nešlo. Zábavná instrumentální a orchestrální hudba u nás až na výjimky netáhne. Někdy mám pocit, že u nás mnoho lidí neslyší hudbu, pokud neslyší zpěv.

TAK TROCHU OD ADAMA

Z početných uživatelů nahrávacího studia Mozarteum (dnes opět koncertní sál) v Jungmannově ulici si sotva kdo kdy uvědomil, že tuto první železobetonovou stavbu v Praze roku 1913 vybudoval nakladatel **Mojmír Urbánek** (1873–1919), jehož nakladatelským (tedy finančním) trumfem byl především **František Kmoch** (1848–1912). Nikdo už dnes nepřipomene tehdy obrovské náklady tištěných not a ještě podstatnější skutečnost, že skladby a úpravy lidových písní tohoto lidového génia se hrají už přes sto let. To je na zábavnou muziku nějaký výkon, drtivá většina skladeb totiž nepřežívá desetiletí svého vzniku a mizí v sítu času stále rychleji.

František Kmoch byl průkopníkem mimo jiné v tom, že zavedl k dechovému orchestru také zpěv. Předtím byly dechové orchestry činné zejména v plenéru – jako vojenské, k slavnostem, k pochodu – a novátorství Kmochovo spočívalo ve spojení folklorního (hudebního a textového) materiálu s vynikajícími (opravdu kompozičními) úpravami pro dechový orchestr a s přenesením i na bály do sálů, kde předtím hrávaly především smyčcové orchestry. Svými skladbami a úpravami položil základy české lidovkové hudební řeči: „*My-Če-ši-jme-mu-zi-kan-ti-nás-zná-cel-ý-svět...*“ 16 taktů, samé půlky v alla breve. Skladby F. Kmocha lze dodnes nalézt v katalogích mnoha nakladatelů v Evropě a všichni vám řeknou stejně: „*Kmoch geht immer.*“

Za dalšího praotce předmětného žánru by se dal považovat **Karel Hašler** (1879–1942), jehož písničky (*Bílý kvítek*, *Já mám holku od Odkolků*, *Pětatřicátníci*, *Strahováček*, *Ta naše písnička česká* atd.) se staly jakýmsi pravzorem české lidovky. Původně toho také neměly s dechovkou moc společného, prostě do repertoáru dechových orchestrů přešly.

Ke zdrojům české lidovky patří zejména lidové písně – nevyčerpitelný zdroj národní hudebnosti – a vznik a rozšíření typicky českého vynálezu, polky, v 19. století. Dodnes se hraje Esmeralda **F. M. Hilmara** (1803–1881), první polka tištěná ještě u Marca Berry, **Bedřich Smetana** byl vášnivým tanečníkem polky a také jich hodně složil. Také vojenští kapelníci **Rudolf Nováček** (1860–1929) – slavný pochod Castaldo, **František Zita** (1880–1946) *Fanfárový pochod*, *Sláva míru* i dirigent Národního divadla **Karel Kovařovic** (1862–1920) – *Haviřská polka...*

Také z české operet(ky) a hudební revue se vyrojilo mnoho známých melodií:

Rudolf Piskáček (1884–1940) *Tulácká / Když z jara první vonný květ, Ty české panenky, Vždyť přece hubička...*; **Jaroslav Jankovec** (1896–1961) *Hezky od podlahy, Když na sále spustí basa, Válelo se jabličko, válelo, Pojď, holka, křídlovka zpívá...*; **Josef Stelibský** (1909–1962) *Brambořová placka, Já to dneska platím, Tvůj bílý šátek...*; **Jára Beneš** (1894–1949) *Polka bez kapelníka aj.*

KDYŽ ČESKÁ MUZIKA ZNÍ – AUS BÖHMEN KOMMT DIE MUSIK

Na přelomu 19. a 20. století se zrodily úspěšné generace slavných králů české lidovky (bez nároku na úplnost).

Václav Vačkář (1881–1954) *Sen lásky, Večer na moři, Šohaj...*; **Antonín Borovička** (1895–1968) *Až budou trumpety, Vyhřávala kapela, Nejhezčí koutek, Davelská...*; **Václav Bláha** (1901–1959) *Jetelíček u vody, Červená sukýnka – jako Blue Skirt Waltz dokonce jeden čas v americké hitparádě (o tom už můžeme dnes jen snít), Včera jsem tě čekala, Až, až, až, Dokolečka dokola...*; **Jaromír Vejvoda** (1903–1988) *Škoda lásky, Hrajte, já ráda tancuju, Jednou, dvakrát, Černý kos;* **Karel Vacek** (1903–1982) *Šumařinka, Ale ne, Čtyři páry bílých koní, Zůstaň tu s námi atd.*; **Josef Poncar** (1903–1986) *Chodouňská (hrává ji i André Rieu), Přes dvě vesnice, Ten večer májový, Karlíčku můj...*; **Josef Hotový** (1904–1975) *Zvonček, Zimní růže, Tichá noc, Anička...*; **Karel Valdauf** (1913–1982) *Pod jednou střechou, Až nás cesty svedou, Tvé vlasy kvetou, maminko...*; **Ladislav Kubeš** (1924–1998) *Moje česká vlast, Jihočeská polka, Hradišťanka...* Jde o obecně známé slavné skladby – netřeba všechny jmenovat – samé dobře známé trumfy.

Mnoho dalších autorů přispělo do této pokladnice třeba i jen jednou nebo několika úspěšnými skladbami.

Bedřich Ondráček (1882–1956) *Es-As polka, Láska beznadějná, V lesním stínu...*; **Jaroslav Kříčka** (1882–1969) *Bábinčin maršovský valčík;* **Emil Štolc** (1888–1940) *Šepot květin – Blumen-geflüster, Šly panenky silnici...*; **Karol Pádivý** (1908–1965) *Vajnorská polka – Musikantentraum;* **Vladimír Fuka** (1920–1996) *Slavonická polka, Dva*

šátečky...; **Ferdinand Petr** (1911–1968) *Jásavá polka (Mělnická);* **Rudolf Lamp** (1905–1967) *Nemám nemám – Trara es brennt...*; **Karel Kohout** *Roztoužená – Sehnsuchtpolka;* **Jaroslav Malina** (1912–1988) *Staročeská muzika – Alt-böhmische Musik...*; **František Kůda** *Jana – Ohne Liebe geht es nicht;* **Vilém Kyrál** *Brigádnická polka...*; **František Urban** *Marcela;* **František Soukup** *Bílá konvalinky;* **Jaroslav Šesták** *Marek Hajá, hajá...*; a mnozí další. V žánru se také našel a realizoval dostatek dobrých textařů.

Sluší se také připomenout četné nakladatele, kteří se na slávě lidové dechovky významně podíleli: Karel J. Barvitius, R. A. Dvorský, Editio Continental (B. Leopold), Karel Hašler, Grandio, Hoffmanna vdova, Ferry Kovářík, František Kudelík, Jaroslav Stožický, Emil Štolc, Mojmír Urbánek (Edition MU), Zdeněk Vlk aj.

Po jejich násilné likvidaci v roce 1948 pak fungovaly již jenom monopolní Supraphon a Panton, které tento žánr dobře obsluhovaly, a po roce 1989 přišla plejáda nových soukromých nakladatelů, kteří stanuli zcela nevybaveni financemi a know-how v přímé konkurenci zahraničních obrů.

Nehynoucí síla těchto skladeb spočívá v jasné, jednoduché, jadrné, melodicko-rytmické hudební myšlence jakoby vytesané z kamene – vesměs doplněné o textovou složku, která ji posiluje a pomáhá jí k zapamatování. Co nejméně

tóny říct co nejvíc – v tom je to kouzlo a umění. Offenbachova slavná Barcarola není nic jiného. Některá čtyřtaktí, osmitaktí (až šestnáctitaktí) uvedených autorů jsou prostě skvělá, schopná rozvíjení, dobře zapamatovatelná. Je to nezníčitelná hudba, které moc neublíží ani mizerná interpretace. Můžeme si tyto vybroušené diamanty porovnat s některými výtvoři v popu, kde se mnohokrát opakují dvoutaktí a čtyřtaktí až k prahu bolesti a patří spíše k hluku než k hudbě.

Mnoho z těchto skladeb nastoupilo slavnou cestu do světa – která od nás logicky vede přes kulturně příbuzné Německo a Rakousko –, zde se oceňuje tato melodicko-rytmická nápaditost, texty jsou přetextovány do němčiny (někdy i zdařileji) nebo jsou skladby zpěvu zcela zbaveny a nese je jenom silná melodie (*Nejhezčí koutek – Löffelpolka, Ten černý kos – Amselpolka, Snad vzpomeneš – Gablonzer Perlen* aj.). V Nizozemsku ovšem existují i kapely, které české skladby zpívají s originálními českými texty (*Amatinka* aj.).

SPOJENÍ S NĚMECKOU HUDEBNÍ SCÉNOU

Při zmínce o pronikání české hudby do světa po 2. světové válce musí být připomenut kapelník a později nakladatel **Ernst Mosch** (1925–1999). Ve svých 18 letech byl odsunut ze svého rodiště Svatava (Zwodau) u Sokolova, hrál pak na pozoun v klubech americké okupační armády

a posléze v rozhlasovém orchestru ve Stuttgartu, kde si jako „vedlejšák“ založil své Original Egerlander Musikanten (Eger = Cheb nebo taky Ohře).

V padesátých letech poslouchal pražský rozhlas, natáčel si české skladby, obtížně pak z Prahy přes železnou oponu získával tisková vydání Supraphonu a natočil pět skladeb českých autorů. Obrovský úspěch ho podnítil k pokračování a profesionální kariéře.

Setkal jsem se s ním dvakrát v jeho nakladatelství v Kaufbeurenu (Allgäu), které vypadá jako jakýsi malý chrám dechové hudby. Byl stále nadšeným milovníkem české dechovky – ta pomohla jemu a následně i on významně jí. Vyprávěl mi třeba, jak vznikla *Löffelpolka* – Borovičková polka *Nejhezčí koutek*. Byl v nemocnici a při poslechu pražského rozhlasu se s dalším pacientem přidal do rytmu se dvěma lžičkami tlučenými o koleno – a dodnes se to tak hraje.

Jeho orchestr na četných koncertech po světě pravidelně uváděl mnoho skladeb českých autorů, čímž jim pomáhal, a stal se snad nejuspěšnějším dechovým orchestrem celého světa. Z Moschova svérázného dirigování čiší jeho zaujetí a láska k této muzice, dokáže dokonale vybrousit nahrávky, vystihnout jejich ducha.

NĚMEČTÍ AUTORŮ SE TO RYCHLE NAUČILI

Na tyto silné vzory a úspěchy domácí i mezinárodní navazují další a další autoři a vznikají četné skladby – a teprve čas ukáže, co z toho uspěje a udrží se. Hudební jazyk je daný vývojem už od Kmocha – nekomplikované rytmy (skoro samé půlky, čtvrtky a sem tam osminy), ustálené harmonie i formy. Jistým negativem tohoto žánru je ovšem i skladatelský, aranžérský a textový konzervatismus, omezenost tanečních rytmů (polka, valčík, tango...), strnulá skladební a aranžérská klíše se svými „štosity“, refrénovými modulacemi do subdominanty, mezihrami až do omrzení modulujícími do paralelní mollové tóniny, malá ochota k nějakému vývoji, zvuková oposlouchanost při používání nástrojů s ukončeným vývojem. Také někdy onen vyčítaný „textový skanzen“ – texty omílající stále dokola stejný slovník a témata.

MORAVSKÝ OHEŇ – INOVACE

Bohaté hudební podhoubí moravských dechovek – početné -anky, -ovky, -áci, -ané (jenom v okrese Hodonín jich bývalo přes 30) – spolu s nevyčerpateľným a stále živým potenciálem folkloru se stalo druhou mizou pro celý žánr. Obrovské

množství talentovaných hudebníků vedených výtečnými učiteli (např. věhlasný Josef Frýbort) se rozptýlilo do mnoha kapel (např. Mistříňanka, Bojané, Stříbrňanka, Žadovjáci, Skoroňáci, Vlčnovjanka aj.), počátek sedmdesátých let vynesl do čela **Moravanku Jana Slabáka** (později nešťastně rozdělenou na Moravanku a Moravěnkou). Může se zde připomenout i role Strouhalovy sedmičky, která s úpravami slováckého folkloru začala prorážet v brněnském rozhlasu. **Dominik Strouhal** (1916–1982) pak psal první instrumentace pro Slabákovu Moravanku.

Jan Slabák sestavil virtuózní orchestr skvělých muzikantů a vytvořil styl, který byl později ve světě výstižně označen jako *Mährisches Feuer* – *moravský oheň*.

Vtip tohoto rytmického ohně spočívá v tom, že bicí hrají exaktně jako metronom, ale tuba a zejména doprovod hrají podvědomě o zlomek sekundy dřívě, čímž krásně „postrkují“ rytmus a výsledkem je onen strhující dojem. Dá se to prokázat v MIDI, což jsem si sám vyzkoušel a prověřil. Do not se to napsat nedá, stejně jako třeba folklorní rytmus „duvaj“ – kde jde o rytmické hodnoty někde mezi čtvrtovou triolou a čtvrtkou s dvěma osminami. Folklorní muzikanti si prostě řeknou „duvaj“ a každému z nich je to jasné. V melodických nástrojích se toho také děje mnohem více než v klasické české dechovce. Gejíry šestnáctin, triol, trylků, dynamiky, akcentů... prostě plno života. Také nové rytmy (dvojí tempa verbuňků, polky rychlejší než v Čechách, sbory atd.).

Nové nezvyklé frázování s vtípně akcentovanými sudými osminami v taktu a dokonalá souhra spolu s virtuózními úpravami slováckého folkloru si velmi rychle našly své obdivovatele a prodeje desek Moravanky byly v sedmdesátých letech impozantní. Kapela se rychle dostala na pódia v zahraničí, kde svým stylem doslova uhranula tamní publikum a zejména mnohé muzikanty, kteří ho záhy začali také zkoušet, využívat... no a pochopitelně beztrápně vykrádat. Tříkrát

byla na turné v USA, kde hrála nejen pro české emigranty – její desky se tam také hojně prodávaly – někdy i bez licence jako pirátské zboží. Téměř zdomácněla v Nizozemsku, kde po mnoha a mnoha koncertech našla hodně ctitelů, přátel (fanklub v Maastrichtu), mnoho napodobitelů – a prozila cestu dalším kapelám z Moravy a Čech.

Potenciál moravských dechovek byl významný především v interpretaci a inovaci stylu, ale našlo se zde mnoho autorů, kteří svými skladbami spoluvytvářeli styl a jeho oblibu.

Metoděj Prajka (1898–1956), **Antonín Žváček** (1907–1981), **Josef Řepa** (1909–1978) – jeho *Boršická polka* (k dokonalosti nasvícená Moravankou) se stala ve světě jednou z nejhranějších, **Blahoslav Smišovský** (1931–2011), **František Mañas**, **Josef Konečný**, **Jan Slabák** a další početní autoři – často hudebníci z orchestrů.

Moravská dechovka se stala pojmem. Technická vyspělost hráčů a virtuosita ale občas svádí k „převaze stylu nad obsahem“ a publiku se často nabízejí až artistické hráčské výkony pro aplaus na živých vystoupeních. Lze tu tedy slyšet skvosty (namátkou již zmíněná *Boršická*, *Maruška* od Antonína Kůra, *Tišnovanka* od A. Žváčka, mnoho krásných věcí napsali i František Mañas, Slávek Smišovský, Josef Konečný), ale i hory nevalných, leč virtuózně zahranych skladeb, zejména od početných autorů z kapel.

Dnes spolu česká a moravská dechovka hodně kooperují – moravské kapely hrají české autory a opačně, vznikly kouzelné nahrávky české lidovkové klasiky s moravskými špičkovými kapelami – radost poslouchat.

ZÁVĚREM

K pomlouvačným jazykům zmíněným M. Čepelkou asi tolik:

1. Každý dobrý muzikant a zejména skladatel, který nemá, s prominutím, v uších naděláno, dokáže ocenit i to, co je krásné v jiném hudebním žánru, nejen v tom, v němž se pohybuje. Hudební obsah jakékoli skladby je něco jako matematika,

stále platí, že nejcennější složkou skladby je melodie a rytmus, teprve pak styl, instrumentace, zvuk a móda.

Technická vyspělost hráčů a virtuosita ale občas svádí k „převaze stylu nad obsahem“ a publiku se často nabízejí až artistické hráčské výkony pro aplaus na živých vystoupeních.

2. Česká hudba jako hudba malého národa to při pronikání do světa neměla nikdy lehké. Po dvě staletí dodávala světu především výkonné síly – hudebníky z „konzervatoře Evropy“. Skladatelé a instrumentalisté museli svou rodnou zem, která je nedokázala uživit, opouštět a uchylvat se pod křídla šlechtických mecenášů a nakladatelů v Německu, Rakousku, Francii, Itálii či Rusku. Je tedy třeba cenit si každého úspěchu, který naší muzice pomáhá k uznání, respektu a pronikání do světa. Dokázala to především česká klasika,

z populární hudby ale právě tato originální česká dechovka. Nikdo ve světě nebyl (až na výjimky) nějak moc zvědavý na český jazz, swing, bigbeat, rock apod. To byly převzaté styly a jejich originály jsou jinde. Náš originál je Kmoch a spol. A svět bere pouze originály.

3. Je mnohem snazší naučit se drhnout pár akordů na kytaru a za pár týdnů či měsíců začít hrát v nějaké skupině (školy a noty zde ani nejsou třeba) než zvládnout hru na jakýkoli dechový nástroj – tady to bez hudební školy a not prostě nejde a trvá to několik let, než může muzikant začít hrát v nějaké kapele. Nemluvě pak o instrumentaci dechových orchestrů – tady už je mnohaleté hudební vzdělání zcela nezbytné a nedá se nijak obejít jako v pop formacích. Napsat dobře znějící partituru pro dechový orchestr je práce, která vyžaduje vědomosti a zkušenosti. Namátkou vzpomínám: Eduard Kudelásek – partitury psal z hlavy, bez klavíru, na který ostatně ani nehrál. Pod psacím stolem měl tahací harmoniku, po níž ovšem sáhl jenom výjimečně při nějakých složitějších harmonických místech ve skladbě. Psal celou partituru odshora dolů po taktech – neomylně, bezchybně. Vnitřní sluch k závidění. Dnes máme všichni počítače, v nich nahrávací studia, MIDI a geniální programy na notosazbu – ó, my se máme! Ale je nám to co platné? ☒

ALEŠ SIGMUND (* 1944)

Do styku s tímto žánrem přišel nejprve jako redaktor Pantonu, kde se (1975–1985) podílel na vydávání LP desek s Moravankou a dalšími kapelami, potom jako zakladatel a šéf vydavatelství EDIT (1990–1993), hudební nakladatel (vydal tiskem několik set titulů dechové hudby) a producent (EDIT, MUSIKVARŠ, MONITOR, KOCH RECORDS, 1991–1997) a také jako autor. Zastupován od roku 1969, v databázi má registrováno 364 hudebních děl.